

*Савастєєва О.М., к.е.н.,  
доцент кафедри економіки та моделювання ринкових відносин  
Навчально-науковий Інститут інформаційних та соціальних технологій  
Одеського Національного Університету імені І.І.Мечникова  
Savasteeva\_100@mail.ru*

## **ВИКОРИСТАННЯ ВЕКСЕЛЬНИХ ФОРМ РОЗРАХУНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ**

Особливим видом цінних паперів за своєю економічною сутністю є вексель. Цей фінансовий інструмент як особливий вид цінних паперів опосередковує кредитні відносини підприємств та організацій у сфері господарювання.

В сучасних складних умовах розвитку української держави, в умовах постійної нестачі обігових коштів, використання вексельних форм розрахунків на підприємствах стає найбільш актуальним.

В умовах кризи неплатежів в період скорочення обсягів інвестування вексель дедалі використовуватиметься як засіб відстрочки платежу, тим самим сприяє збереженню довірливих зв'язків між різними суб'єктами господарювання. у зовнішньоекономічних розрахунках шляхом використання векселів держава вирішує завдання утримання курсу національної валюти у заданих межах.

В умовах фінансової нестабільності суб'єктам господарювання необхідно використовувати всі додаткові можливості для вчасного і повного проведення розрахунків з контрагентами, в тому числі і за допомогою векселів.

З використанням векселя як універсального фінансового та платіжного інструменту стає можливим забезпечити вирішення складних господарських та фінансових проблем, зокрема підвищити платоспроможність та фінансову стійкість, прискорити обіговість коштів, розширити виробництво тощо.

Питанням теорії і практики вексельних розрахунків та методології обліку операцій з векселями присвячена велика кількість наукових досліджень А. Аракова, С. Буткевича, А. Лемківського, Ю Куценка, Т. Руденко, О. Єфімова, Н.А. Крутицького, Ю.Н. Мороза, Л.А. Новосьолова, Н.Й. Галушка, Н. Скочило

та інших, у яких досліджено організаційно - правові основи формування вітчизняного вексельного ринку та його державне регулювання. Однак, незважаючи на глибину проведених наукових досліджень, невирішеними залишаються питання широкого практичного застосування вексельних форм розрахунків.

Організація вексельного обігу є одним з найскладніших питань і в теорії і практиці менеджменту. Пов'язане це, в першу чергу, з тим, що такий інструмент управління, як вексель, дає підприємствам наступні переваги:

- продовження термін платежу відповідно до потреб та можливостей підприємства;
- зменшення обсягів простроченої заборгованості;
- по-третє, оскільки вексель - ліквідний фінансовий інструмент та здатен без зусиль перетворитися на грошові кошти, заборгованість за ним є цілком надійною.

Завдяки зазначеним характеристикам вексель набув широкого застосування в розвинених країнах світу, все необхіднішим стає його використання в національній економіці.

З метою розширення сфери обігу векселів 26 липня 1995 року був виданий Указ Президента України «Про розширення сфери обігу векселів», який передбачав скасування обмежень стосовно розміру суми зобов'язань на один вексель. Розмір зобов'язань встановлюється за згодою суб'єктів підприємницької діяльності [3].

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» вексель – це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю) [3].

Вексель як цінний папір, об'єкт комерційного кредиту, форма безготівкових розрахунків і застава є важливою економічною категорією ринкової економіки. Головними особливостями векселя, що склалися в

міжнародній практиці і були прийняті на Женевській конвенції 1930р. та виокремлюють його від інших цінних паперів, вважають:

- Абсолютність зобов'язання, визначеного векселем, - текст векселя не має містити посилання на угоду, що є причиною видачі векселя;

- Безумовність зобов'язань за векселем – вексель містить простий і нічим не обумовлений наказ або зобов'язання сплатити певну суму;

- Безсуперечливість зобов'язань за векселем, якщо він є справжнім;

- Вексель – письмовий документ, що має суворо встановлені обов'язкові реквізити;

- Вимагати платежу за векселем може лише той, хто володіє цим документом – тримач (власник) векселя;

- Вексель має підвищену оборотність;

- При порушенні термінів сплати векселя необхідно здійснити нотаріальний протест [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що шляхом історичних трансформацій вексель поступово перетворився на універсальний фінансовий інструмент, значення та функції якого в сучасних умовах господарювання підприємств та організацій значно зростають.

Ці особливості накладають специфічний відбиток на сферу обігу векселів у порівнянні з іншими цінними паперами. Зокрема, векселі не знецінюються, в обігу перебувають визначений договором час, скорочують потреби в обігових коштах, зменшують витрати грошового обороту і прискорюють його. Предметом вексельного зобов'язання можуть бути тільки гроші [3].

Вексель як фінансовий інструмент використовується як на товарному, так і на фондовому ринку. У першому випадку він опосередковує розрахункові відносини, у другому – інвестиційні [4].

Проте використання векселів на сучасному етапі соціально-економічного розвитку ще й досі не набуло значного поширення, про що свідчать такі дані: питома вага дебіторської та кредиторської заборгованості за векселями з загальної структури заборгованості підприємств України є незначною і складає

4,2 та 7,7%, тому числі простроченої – 0,6 та 1,9% дебіторської та кредиторської заборгованості відповідності, в той час як питома вага простроченої заборгованості за товари, роботи, послуги, яка не оформлена векселями становить 55,3 та 56,4%, що значно вище, ніж за векселями. Вищенаведені факти свідчать про необхідність формування вексельного ринку в Україні [1].

В господарському обороті української держави застосовують різні види векселів. Одним з них є казначейські векселі.

Казначейські векселі – державні цінні папери, які використовуються з метою покриття дефіциту державного бюджету. Сфера їх застосування досить широка: здійснення державних платежів, зарахування сплати податків до державного бюджету, застава для забезпечення інших платежів та кредитів. Такі векселі мають форму на пред'явника зі строком погашення не більше одного року.

Фінансовий вексель має в своїй основі депозитну природу. Якщо класичний вексель видається за реальної товарної угоди, то фінансовий в основному використовується для мобілізації грошових ресурсів. Враховуючи те, що українським законодавством випуск фінансових векселів заборонений, а нестача обігових коштів і надзвичайно високий рівень дебіторсько-кредиторської заборгованості є об'єктивними чинниками, що вимагають розвитку цивілізованого вексельного ринку, в якому зацікавлені практично всі учасники вексельного обігу [1].

Простий вексель, або соло-вексель надається та підписується покупцем і є його борговим зобов'язанням оплати кредитору вказану у векселі суму коштів у установленій термін. Тобто, використовуючи соло-вексель, векселедавець стає платником. Підписавши простий вексель, він є на певний строк боржником особи, на користь якої видав вексель. Векселедавець бере на себе боргове фінансове зобов'язання сплатити за векселем певну суму грошових коштів у точно зафіксований термін у майбутньому або в термін, що визначає власник векселя.

Привабливість використання простого векселя полягає у простих та зрозумілих правилах його обігу. У простому векселі векседавець є прямим боржником і він зобов'язаний за простим векселем так само, як і акцептант за траттою. Саме внаслідок зазначеного соло- вексель не потребує акцептування.

В сучасних умовах господарювання використання форми розрахунків з допомогою простих векселі набуває широкої популярності. Вони використовуються для залучення тимчасово вільних грошових коштів. Банківські установи активно використовують прості векселі для залучення коштів, бо вексель має перевагу перед ощадним сертифікатом, оскільки він більш ліквідний. Це означає, що власник векселя має можливість розраховатися зі своїми кредиторами не тільки грошима, а й векселем. Важлива особливість векселя в тому, що його можна використовувати як засіб платежу. [3].

Підсумовує викладене, необхідно зазначити наступне. Потребує удосконалення порядку використання векселів у зовнішньоекономічній діяльності, а саме: з метою удосконалення застосування векселів у здійсненні імпорتنих операцій запропоновано в Законі України «Про обіг векселів в Україні» внести норму, за якою початком відліку законодавчо встановленого терміну поставки товару у процесі здійснення резидентами України імпорتنих операцій із застосуванням вексельної форми розрахунку є наступний календарний день після дати виставлення векселя на користь постачальника продукції; передбачити можливість здійснення нерезидентом індосаменту векселя на користь іншого нерезидента лише відповідно до вимог законодавства тих країн, до яких належать ці нерезиденти; спростити процедуру і скоротити строк надання індивідуальної ліцензії Національним банком для проведення операцій з векселями у зовнішньоекономічній діяльності. Існують проблеми також у процесуального порядку опротестування векселів та примусового стягнення платежів [2].

Необхідно також зазначити, що створення в Україні ефективного механізму вексельного обігу в сучасних умовах цілком можливе. Треба лише створити для цього відповідні умови: значне розширення практичного

застосування в його організації з використанням позитивного досвіду розвинених країн світу, підготовка висококваліфікованих спеціалістів з даної тематики, удосконалення нормативно-правової бази, організація наукових досліджень з даної проблематики.

Крім того, під час використання вексельної форми розрахунків у господарській діяльності підприємств та організацій слід неухильно дотримуватися концепції вексельного права як підгалузі господарського права. Отже, створення ефективної системи вексельного обігу сприятиме розвитку виробничої діяльності підприємств і організацій різних форм власності, прискоренню збуту продукції, товарів, робіт і послуг, допоможе у подоланні кризи неплатежів, сприятиме вирішенню інших фінансово-економічних проблем.

### Список використаної літератури

1. Галушка Н.Й. Проблеми становлення вексельного ринку в Україні в умовах загострення фінансової кризи / Економічний простір -№22/1.- 2009. - с.138-146.
2. Ємельсон А.С., Грудницька С.М. Шляхи удосконалення правового регулювання обігу векселів у сфері господарювання // Вісник Донецького національного університету.-№1.- 2009.- С.469-477.
3. "Про цінні папери та фондовий ринок" [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Закон від 23.02.2006 №3480-IV із змінами та доповненнями - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/page5> ;
4. "Про обіг векселів в Україні" [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Закон від 05.04.2001 №2374-III із змінами та доповненнями - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>;
5. Скочило Н. Вексельний обіг в Україні: Проблеми становлення і розвитку // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. -№13.- 2008. - С.113-117.